

مطالعه تطبیقی شرایط

داوطلبان ریاست جمهوری

وحید رنجبر*

چکیده

در قوانین اساسی و عادی همه کشورهای دارای مناصب انتخابی، شرایط و ضوابطی برای انتخاب شوندگان در انتخابات مختلف مقرر شده است که البته به اقتضای نظام سیاسی حاکم، عوامل سیاسی و اجتماعی و نیز به تناسب اهمیت و جایگاه منصب انتخابی مورد نظر، مصادیق آن‌ها بسیار متفاوت است. در نظام جمهوری اسلامی ایران به دلیل نقش و جایگاه حیاتی رئیس‌جمهور در نظام سیاسی کشور و وظایف سنگینی که قانون اساسی بر عهده این مقام محول کرده است؛ در قانون اساسی شرایط و محدودیت‌هایی برای داوطلبان ریاست جمهوری پیش‌بینی شده که برای داوطلبان سایر مناصب انتخابی از جمله نمایندگی یا مقرر نشده یا با شرایط داوطلبی آنان تا حدودی متفاوت است؛ از جمله شرط، ایرانی‌الاصل بودن داوطلب ریاست جمهوری، پیروی از مذهب رسمی کشور تأکیدی که بر مدیریت و تدبیر یا امانت و تقوای آنان شده است. شروطی که هم مبین ماهیت نظام جمهوری اسلامی ایران و هم اهمیت جایگاه رئیس‌جمهور در این نظام سیاسی است.

مقدمه

بدیهی است که ماهیت و دامنه موضوع‌های مربوط به انتخابات به طور کلی، تا حدود زیادی از نظام سیاسی حاکم و عوامل اجتماعی و فرهنگی هر جامعه متأثر است. مسائل اساسی در همه جا یکسان است اما، زمینه‌های سیاسی - اجتماعی هر جامعه تا حدود زیادی ماهیت این مسائل را تعیین می‌کنند. حق و صلاحیت انتخاب شدن به عنوان یکی از مهم‌ترین موضوع‌های انتخاباتی، از جمله مسائلی است که ارتباط تنگاتنگی با نظام سیاسی کشور و عوامل سیاسی - اجتماعی دیگر دارد. اما در این باره آنچه مسلم است این است که در هیچ کجا شرایط انتخاب شدن به سمت ریاست جمهوری یا نمایندگی (یا مناصب دیگر) با شرایط و حق انتخاب کردن یکی نیست. هر چند از نظر تاریخی حق انتخاب شدن^۱ به موازات حق انتخاب کردن^۲ یا رأی دادن تکامل یافته است اما، برخی تفاوت‌ها، حق انتخاب شدن را محدودتر کرده است؛ همه کسانی که حق انتخاب کردن دارند، حق انتخاب شدن ندارند. از این رو نباید همواره انتخاب کنندگان را با کسانی که صلاحیت انتخاب شدن دارند، یکی دانست.

اقتضای مردم‌سالاری این است که تا حد ممکن شرایط انتخاب شدن و انتخاب کردن محدود باشد و هر شرطی نیز مشخصاً در قانون اساسی یا قوانین عادی پیش‌بینی شده باشد یا از نظر ارزش‌های مقرر در قانون اساسی، اعمال چنین محدودیت‌هایی بر حقوق اساسی شهروندان کاملاً توجیه‌پذیر باشد. از این رو کشورهای مختلف به تناسب وضع موجود، شرایط و محدودیت‌های مختلفی را برای انتخاب شدن مقرر داشته‌اند که گذشته از نوع انتخابات، اصول مشترکی را می‌توان در آن‌ها تشخیص داد که پیش از پرداختن به مصادیق محدودیت‌ها و شرایط مقرر برای نامزدهای ریاست جمهوری در کشورهای مختلف و از جمله ایران که موضوع بحث ماست، به ذکر آن‌ها می‌پردازیم.

1. Passive Suffrage.

2. Active Suffrage.

صلاحیت انتخاب شوندگان

به طور کلی شرایط و محدودیت‌های انتخاب شدن، می‌تواند، دلایل زیر باشد:

- محدودیت‌هایی که برای تضمین اهلیت نامزدها از راه تعیین حداقل یا حداکثر سن

برای انتخاب شدن مقرر می‌شود؛

- تضمین بی‌طرفی کسانی که مناصب دولتی و حکومتی را در اختیار دارند؛ همانند

محدودیت‌هایی که بر حق انتخاب شدن قضات، نظامیان و مقامات دیگر یا حتی بستگانشان

وضع می‌شود؛

- احراز برخی شرایط برای اطمینان از تعلق واقعی نامزدها به جامعه؛ مانند شرط انجام

خدمت سربازی یا داشتن تابعیت اصلی؛

- محروم کردن مرتکبین برخی جرائم خاص؛

- حمایت از منافع جامعه از طریق رد صلاحیت اشخاصی که در صورت انتخاب،

ممکن است به دلیل داشتن روابط اقتصادی با ارگان‌ها و مؤسسات عمومی و خصوصی دچار

تعارض منافع شوند؛

- محدودیت‌هایی که ریشه در تاریخ سیاسی و اجتماعی هر کشور دارد؛ همانند

محروم کردن شخصیت‌های مذهبی یا افراد و رهبران شورشی یا وابستگان به نظام سیاسی

گذشته.^۱

بنا به دلایل مزبور در نظام‌های مختلف عموماً شروط مختلفی برای نامزدهای انتخاباتی

در نظر گرفته شده است، که با توجه به بحثی که در این مقاله دنبال می‌کنیم، فقط به شرایط

و ضوابطی می‌پردازیم که در کشورهای مختلف برای نامزدی پست ریاست جمهوری مقرر

شده است.

۱. ر.ک. به: سونسو، مطالعات تطبیقی در باب سلامت انتخابات و صلاحیت انتخاب شوندگان، ترجمه احمد رنجبر،

نشریه مجلس و پژوهش، شماره سی و ششم، سال نهم، زمستان ۱۳۸۱، صص ۱۸۹-۹۰.

شرایط داوطلبان ریاست جمهوری در کشورهای مختلف

۱. تابعیت

این شرط عموماً در مقررات قانون اساسی و عادی ناظر بر انتخابات ریاست جمهوری کشورها یافت می‌شود. «تابعیت» عبارت است از رابطه سیاسی و معنوی که شخص را به دولت معینی مرتبط می‌سازد.^۱ شرط تابعیت به این دلیل برای داوطلبان مقرر می‌شود که بین رئیس‌جمهور و کشور تحت مدیریت او پیوند همه جانبه (سیاسی، حقوقی، معنوی) وجود داشته باشد. از این‌رو برخی کشورها از جمله بلاروس، بوسنی و هرزگوین، بوتسوانا و لیتوانی چند تابعیتی بودن فرد را مانع نامزدی پست ریاست جمهوری می‌دانند و حتی برخی کشورها علاوه بر برخورداری از تابعیت اصلی، شرط اقامت نیز برای نامزدان ریاست جمهوری مقرر کرده‌اند. چنان که مطابق بند «۵» از بخش (۱) اصل دوم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا، نامزدان ریاست جمهوری باید حداقل چهارده سال در ایالات متحده مقیم باشند. در السالوادور، مکزیک و موزامبیک تابعیت والدین نیز از جمله شرایط است.

۲. سن

تعیین سن معمولاً به دلیل لزوم کمال یافتگی، تجربه و قوه تشخیص بیش‌تر و بهتر متصدیان پست‌های دولتی و حکومتی مقرر می‌شود و از شروطی است که کم‌تر محل مناقشه بوده است. مطابق اصل یاد شده در قانون اساسی ایالات متحده آمریکا، شرط نامزدی برای سمت ریاست جمهوری این کشور داشتن حداقل ۳۵ سال سن است. جالب است که در فرانسه، سن انتخاب شدن برابر با سن رأی است و هر شخص فرانسوی ۲۳ ساله و بالاتر می‌تواند نامزد انتخابات ریاست جمهوری شود.^۲

به طور کلی در بیش‌تر کشورها از جمله آرژانتین، اتریش، ایتالیا، روسیه، شیلی و برزیل سن انتخاب شوندگان کلیه انتخابات، بیش از سن انتخاب کنندگان است.

۱. محمد نصیری، حقوق بین‌الملل خصوصی، (تهران، موسسه انتشارات آگاه، ۱۳۷۵)، جلد اول و دوم، ص ۳۶.

۲. کاترین الیوت و کاترین ورنون، نظام حقوقی فرانسه، ترجمه صفر بیگزاده، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۲، ص ۳۸.

۳. جنس

برابری زن و مرد در حق انتخاب شدن با روند برابری افراد در حق انتخاب کردن موازی بوده است. اما حضور کم رنگ زنان در مناصب انتخابی در مقایسه با مردان، منجر به اتخاذ تدابیری در مقررات مربوطه، برای افزایش تعداد زنان انتخابی شده است. از این رو معمولاً در کشورهای مختلف نه تنها مانعی برای نامزدی زنان در انتخابات مختلف نیست، بلکه تمهیداتی نیز برای حضور پررنگ‌تر آنان مقرر می‌شود.^۱

۴. محکومیت کیفری

محرومیت از حق انتخاب شدن به دلیل محکومیت‌های کیفری، ممکن است به واسطه ارتکاب جرائم خاص انتخاباتی یا هر جرم دیگر باشد. در مورد جرائم انتخاباتی دلیل امر آشکار است؛ کسانی که قواعد حاکم بر انتخابات دموکراتیک را زیر پا می‌گذارند، شایستگی نامزدی برای تصدی مناصب حکومتی را ندارند؛ چه رسد که واقعاً انتخاب شوند. چنان که در آلبانی، ارمنستان، بلاروس، بوسنی و هرزگوین، پاکستان، اسلواکی، فرانسه و بسیاری کشورهای دیگر جرائم علیه قوانین انتخاباتی مانع نامزدی برای ریاست جمهوری است.

در مورد جرائم غیرانتخاباتی باید بین مواردی که این محرومیت، به واسطه اهمیت جرم، مجازات مضاعفی محسوب می‌شود و مواقعی که جرائم ارتكابی، چنین محرومیتی را به دنبال ندارد، تمایز قائل شد. مجازات محکومان جرائم جدی، برای دور کردن آنان از جامعه است و انتخاب چنین اشخاصی به سمت‌های مهم حکومتی نظیر ریاست جمهوری تناقضی آشکار است. اما در مواردی که اساس ممنوعیت متفاوت است، شاید هنوز جای بحث وجود داشته باشد؛ همانند مواردی که شخص ورشکسته محکوم به تقلب می‌شود. اما می‌توان گفت هر شهروند مرتکب به جرمی که متضمن درجه‌ای از تقلب است، تا اندازه‌ای نظم اقتصادی یا اجتماعی را بر هم زده است و مستثنا کردن وی از مشارکت فعال در امور

عمومی منطقی به نظر می‌رسد.^۱ در آلبانی، شیلی، جمهوری چک، السالوادور، لتونی، لیتوانی، مکزیک، نامیبیا و پاکستان هر گونه سابقه کیفری مانع نامزدی برای ریاست جمهوری است. در بوتسوانا، اوگاندا و ترکیه، ورشکستگی و اعسار و در السالوادور علاوه بر سابقه کیفری، داشتن بدهی‌های پرداخت نشده از موانع نامزدی سمت ریاست جمهوری به شمار می‌آید.

۵. داشتن سمت‌ها و مناصب دولتی و عمومی

ممنوعیت افراد دارای برخی مناصب یا پست‌های دولتی دلایل متفاوتی دارد. اصولاً این محدودیت‌ها هیچ گونه ارتباطی با مسأله اساسی حق انتخاب شدن ندارد. هدف از اعمال این محدودیت‌ها را باید ممکن نبودن اجرای موثر وظایف و کارکردها، تخصیص وظایف و تضمین بی‌طرفی دانست. محدودیت‌هایی که برای قضات، نظامیان یا نمایندگان مجلس برای تصدی پست ریاست جمهوری در نظر گرفته می‌شود، از این قبیل است. البته محدوده این ناسازگاری‌ها بعضاً به چگونگی روابط قوا در نظام سیاسی بستگی دارد، اما در این میان باید به وضعیت مقامات نظامی توجه خاصی مبذول داشت. آنان در مقایسه با مقامات دیگر دولتی و دارندگان مناصب عمومی تابع محدودیت‌های بیش‌تری هستند، محدودیت مقامات دیگر منحصر به کناره‌گیری موقت از شغل است، ولی قاعده کلی درباره مقامات نظامی ترک خدمت پیش از معرفی خود به عنوان نامزد انتخاباتی است. از این رو آن‌ها نمی‌توانند به خدمت نظامی بازگردند. هدف از اعمال این محدودیت، تضمین بی‌طرفی ذهنی نیروهای مسلح و به علاوه ضرورت بی‌طرفی عینی نهادی است که اساساً باید از منازعات سیاسی عمومی به دور باشد. در قوانین اساسی کشورهای آلبانی، بوسنی و هرزگوین، بوتسوانا، بورکینافاسو، السالوادور، هند، مکزیک، موزامبیک، پاراگوئه، اسلواکی، ترکیه و بسیاری کشورهای دیگر داشتن سمت نظامی، مانع نامزدی ریاست جمهوری شناخته شده است. محدودیت دیگر در این ارتباط مربوط به کسانی است که قبلاً متصدی پست ریاست

جمهوری بوده‌اند. در برخی موارد (مکزیک) انتخاب مجدد نیز ممنوع شده است و حتی در بسیاری از کشورها بستگان رئیس‌جمهور پیشین نیز از نامزدی برای ریاست‌جمهور منع شده‌اند (مکزیک، بولیوی).^۱ به هر حال در اغلب کشورها دوره‌های تصدی ریاست جمهوری مجدد، محدود (اغلب دو دور) است.

شرایط داوطلبان ریاست جمهوری در جمهوری اسلامی ایران

نظر به وظیفه خطیر ریاست جمهوری، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز همانند قانون اساسی کشورهای دیگر به اقتضای نظام سیاسی کشور شرایطی را برای داوطلبان ریاست جمهوری مقرر نموده که در اصل (۱۱۵) آمده است.

مطابق اصل (۱۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران «مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند.....». بنابراین، اصل بر این است که همه افراد ملت، یعنی تمامی کسانی که تابعیت کشور را دارند، از حق انتخاب شدن به سمت ریاست جمهوری یا مناصب دیگر برخوردار باشند. اما با توجه به ویژگی خاص نظام سیاسی کشور و اهمیت و جایگاهی که این مقام از آن برخوردار است، اصل (۱۱۵) قانون اساسی شرایط خاصی را برای داوطلبی این مقام پیش‌بینی نموده است که اینک به بررسی آن می‌پردازیم.

مطابق اصل (۱۱۵) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران «رئیس‌جمهور باید از میان

رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشد انتخاب شود

ایرانی‌الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوی، مؤمن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور.

۱. پیشین، سونسو، صص ۱۹۳-۴. اطلاعات راجع به شرایط داوطلبان ریاست جمهوری در قوانین اساسی کشورها که

در متن بدان‌ها اشاره شده، عمدتاً از منبع زیر گرفته شده است:

"All countries: what can disqualify a candidate at presidential elections?"
[On line] "[http://epicproject.org/ace/compepic/en/getanswer\\$ALL+PC07](http://epicproject.org/ace/compepic/en/getanswer$ALL+PC07)".
[Accessed on April 12, 2005].

الف) شرایط مربوط به تابعیت

۱. ایرانی الاصل

ماده (۹۷۶) قانون مدنی، اشخاص تابع ایران را برشمرده است؛ بدون آن که اشاره‌ای به اصطلاح ایرانی الاصل بودن، نموده باشد. ظاهراً این اصطلاح برای اولین بار در اصول سی و هفتم (در مورد ایرانی الاصل بودن مادر ولیعهد) و پنجاه و هشتم (ایرانی الاصل بودن وزیر) متمم قانون اساسی مشروطیت به کار گرفته شده است. اینکه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بار دیگر «ایرانی الاصل» بودن یکی از شروط لازم برای داوطلبان ریاست جمهوری شناخته شده است. در این مفهوم تابعیت اصلی ناشی از تولد از پدر ایرانی، مستتر به نظر می‌رسد. بنابراین قدر متیقن در فرد ایرانی الاصل این است که پدر او ایرانی باشد؛ خواه تابعیت پدر تولدی (اصلی) باشد یا اکتسابی. اما با در نظر گرفتن این که در قانون اساسی، در تعیین تابعیت رئیس جمهور به جای تابعیت اصلی، صفت «ایرانی الاصل» به کار برده شده، به نظر می‌رسد که این صفت فراتر از مفهوم تابعیت اصلی را در برداشته باشد. بدین معنی که علاوه بر شخص مورد نظر (رئیس جمهور) برای پدر او هم باید قائل به تابعیت اصلی بود.^۱ نتیجه این که داوطلب ریاست جمهوری علاوه بر این که خود باید دارای تابعیت اصلی باشد،^۲ پدر او نیز باید دارای تابعیت اصلی ایرانی باشد.

۲. تابعیت ایران

این شرط ناظر بر وضع کنونی نامزد است که باید رابطه تابعیت خود را که نمودار علقه و پیوند سیاسی، معنوی و حقوقی وی با کشور تحت مدیریت او است، حفظ کرده باشد.

۱. دکتر سید محمد هاشمی، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، حاکمیت و نهادهای سیاسی، (تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۲)، جلد دوم، صص ۳۶۰-۱.

۲. ماده (۹۸۲) قانون مدنی نیز اشخاص دارای تابعیت اکتسابی را از رسیدن به مقام ریاست جمهوری و معاونت وی منع می‌کند.

ب) مدیریت و تدبیر

همیشه جر و بحث‌هایی درباره چگونگی ارزیابی رهبران و صاحب منصبان از دیدگاه‌های هنجاری و اخلاقی یا نظایر آن وجود داشته است. شاید با اطمینان نتوان نحوه عملکرد مدیران را برحسب شخصیت و خصوصیات فردی آنان رده‌بندی کرد؛ بلکه ویژگی‌های نظام سیاسی و اجرایی نیز به طور بارزی به مدیران کمک می‌کند یا مانع عملکرد مطلوب آنان می‌شود. گروه‌ها و احزاب، قوه مقننه و دیوان‌سالاری همگی در پرورش مدیران کارآمد دخیل هستند. اما قدر مسلم با سنجش خصوصیات فردی اشخاص در متن وضعیت‌های خاصی که آنان در تجارب پیشین خود با آن‌ها مواجه بوده‌اند، می‌توان به درک کما بیش درستی از میزان کارایی و تدبیر آنان دست یافت.

ج) شرایط اخلاقی

اصل (۱۱۵) در بیان شرایط داوطلبان ریاست جمهوری اساساً حاوی صفات و شرایط ایجابی است؛ کسی که دارای شرایط اخلاقی «حسن سابقه و امانت و تقوا» است قطعاً سابقه کیفری ندارد یا احیاناً علیه قوانین انتخاباتی مرتکب جرمی نشده است. به عبارت دیگر صرف نداشتن سابقه محکومیت کیفری برای احراز صلاحیت داوطلبان کافی نیست، بلکه آنان باید دارای یکسری صفات مثبتی باشند، که البته، اثبات آن‌ها همیشه ساده نیست.

د) شرایط عقیدتی

ایمان و اعتقاد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور نیز از شروط داوطلبی برای تصدی سمت ریاست جمهوری شمرده شده است. از آن جا که جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه اعتقاد به اصول دین اسلام و مذهب شیعه (اصل دوم قانون اساسی)، می‌توان گفت کسی که معتقد به «مبانی» جمهوری اسلامی است، به مذهب رسمی کشور نیز اعتقاد دارد. اعتقاد به مذهب رسمی کشور یعنی شیعه اثنی‌عشری (اصل دوازدهم)، که اصول آن از مبانی جمهوری اسلامی است، بسیار مورد تأکید قانون اساسی قرار گرفته است. چنان که رئیس‌جمهور در مراتب سوگند، خود را متعهد به پاسداری از نظام جمهوری

اسلامی و مذهب رسمی و پیروی از پیامبر اسلام و ائمه اطهار می‌داند (اصل یکصد و بیست و یکم). از این رو انتخاب شدن به سمت ریاست جمهوری امتیازی است که فقط ایرانیان پیرو مذهب شیعه اثنی عشری از آن برخوردارند.

هـ) جنس

مطابق صدر اصل (۱۱۵) قانون اساسی رئیس‌جمهور باید از میان «رجال مذهبی و سیاسی» انتخاب شود. شاید این شرط بیش از آن که گویای جنسیت داوطلبان باشد، مبین چهره اجتماعی آنان است که با داشتن شهرت فراوان مذهبی و سیاسی نزد مردم، خود را برای رقابت انتخاباتی آماده می‌سازند. با این وجود تردیدی نیست که «رجال» از نظر لغوی به معنی «مردان» است و تاکنون برداشت غالب این بوده است که رئیس‌جمهور حتماً باید از میان مردان باشد. اما ظاهراً آنچه طبق سیره اسلامی و احیاناً برخی نصوص وارد شده مختص مردان است و زنان از آن محرومند، چیزی است که به «ولایت» تعبیر می‌شود که قدر متیقن بر ولی فقیه منطبق است؛ مگر آن که ریاست جمهوری، نوعی اعمال ولایت تلقی شود که در این صورت زنان از تصدی این سمت محروم خواهند بود. به هر رو می‌توان استدلال کرد که آن چه در اصل (۱۱۵) قانون اساسی آمده به لحاظ رعایت اصل شرعی ممنوعیت زن از ولایت و حکومت نبوده است. چرا که در این صورت زنان می‌باید از نمایندگی و عضویت در مجلس قانونگذاری نیز منع می‌شده‌اند.^۱

در مورد محدودیت سنی داوطلبین باید گفت که نه در قانون اساسی و نه در قانون انتخابات ریاست جمهوری مصوب ۱۳۶۴/۴/۵، شرط سنی برای داوطلبین ریاست جمهوری مقرر نشده است. اما با توجه به این که داوطلبین این سمت حتماً باید از «رجال مذهبی و سیاسی» کشور باشند و برخورداری از چنین وجهه‌ای اصولاً در سنین پایین امکان‌پذیر نیست، قدر متیقن می‌توان گفت که سن داوطلبی برای تصدی سمت ریاست جمهوری

۱. ر.ک. به: حسین مهرپور، حقوق بشر در اسناد بین‌المللی و موضع جمهوری اسلامی ایران، مقاله «نظری بر مقام زن و حقوق اجتماعی او از دیدگاه قرآن»، (تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۴)، صص ۲۲۹-۳۰.

فاصله زیادی با سن رأی در انتخابات ریاست جمهوری که طبق ماده (۳۶) قانون انتخابات ریاست جمهوری ۱۶ سال تعیین شده، دارد.

نتیجه گیری

حق و صلاحیت انتخاب شدن به عنوان یکی از موضوع های مهم انتخاباتی از جمله مسائلی است که ارتباط تنگاتنگی با نظام سیاسی کشور و عوامل سیاسی و اجتماعی دیگر دارد. از این رو کشورهای مختلف به تناسب وضع موجود، شرایط و محدودیت هایی را برای انتخاب شدن به سمت ریاست جمهوری، نمایندگی یا مناصب انتخابی دیگر مقرر کرده اند که در این میان نظر به اهمیت جایگاه رئیس جمهور به عنوان عالی ترین مقام اجرایی کشور در نظام های سیاسی که دارای چنین نهادی هستند، شرایط و محدودیت های ویژه ای برای داوطلبان این سمت مقرر شده است.

در نظام جمهوری اسلامی ایران نیز قانون اساسی شرایط و محدودیت هایی را برای داوطلبان ریاست جمهوری مقرر نموده که هم مبین جایگاه رئیس جمهور در نظام جمهوری اسلامی ایران و هم گویای ماهیت این نظام سیاسی است. البته باید اذعان کرد که به دلیل عدم شفافیت و نیز عدم قابلیت برخی شرایط برای شاخص سازی عینی، کاندیداتوری در انتخابات ریاست جمهوری یا نامزد شدن با مشکلاتی مواجه است.

منابع و مأخذ

۱. البوت، کاترین و ورنون، کاترین. نظام حقوقی فرانسه. ترجمه صفر بیگ زاده، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۲.
۲. مهرپور، حسین. حقوق بشر در اسناد بین‌المللی و موضع جمهوری اسلامی ایران. تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۴.
۳. نصیری، محمد. حقوق بین‌الملل خصوصی. تهران: موسسه انتشارات آگاه، ۱۳۷۵.
۴. نلسو، سو، «مطالعات تطبیقی در باب سلامت انتخابات و صلاحیت انتخاب شوندگان»، ترجمه احمد رنجبر، نشریه مجلس و پژوهش، شماره سی و ششم، سال نهم، زمستان ۱۳۸۱.
۵. هاشمی، سید محمد. حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، حاکمیت و نهادهای سیاسی. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۲.